

LAUSUNTO

23.02.2026

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/5137/2022-OM-229

PAIKALLISVOIMA RY:N NÄKEMYKSET TYÖRYHMÄN MIETINTÖÖN EHDOTUKSEKSI UUDEKSI VALMIUSLAIKSI

Valmiuslain kokonaisuudistus perustuu pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan, jonka tavoitteena on varmistaa viranomaisten riittävät toimivaltuudet kriisien johtamiseen ja varautumiseen sekä turvata yhteiskunnan toimintaedellytykset poikkeusoloissa. Uudistusta valmistelleen työryhmän mietintö sisältää ehdotuksen uudeksi valmiuslaiksi, jolla kumottaisiin voimassa oleva valmiuslaki. Ohessa Paikallisvoiman näkemykset ja huomiot työryhmän mietintöön.

Energiahuollon ohjausvastuiden rakenne ja siihen liittyvät haasteet poikkeusoloissa

Nykyisessä sääntelykokonaisuudessa sähkön ja lämmön tuotannon ohjausvastuut ovat eriytyneet. Sähköntuotannon osalta operatiivinen ohjaus ja järjestelmävastuu kuuluvat kantaverkonhaltijalle, käytännössä Fingridille, kun taas kaukolämmön tuotantoon liittyvä ohjaus ja varautuminen kytkeytyvät kunnalliseen päätöksentekoon ja paikallisiin toimijoihin. Esitetty vastuunjako ei täysin vastaa yhdistetyn sähkön ja lämmön tuotannon (CHP) toimintalogiikkaa.

CHP-laitoksissa sähkö- ja lämpötuotanto ovat kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Eriytynyt ohjaus voi poikkeus- tai häiriötilanteissa johtaa ristiriitaisiin käynnistys- tai keskeytysmääräyksiin, jos päätöksiä tehdään yhden verkon tai sektorin optimoinnin näkökulmasta. Tällöin kokonaisjärjestelmän toimintavarmuus ja tehokas resurssien käyttö voivat heikentyä, vaikka yksittäisen sektorin näkökulmasta toiminta olisi perusteltua.

Tarve kokonaisohjaukselle ja ennakkovalmiuselle

Energiahuollon resilienssin kannalta olisi perusteltua, että sähkön ja lämmön tuotantoa tarkastellaan ja ohjataan poikkeus- ja kriisitilanteissa kokonaisuutena. Tämä edellyttäisi selkeää toimijaa tai toimijamallia, jolla on mandaatti koordinoida eri energiamuotojen tuotantoa ja käyttöä yhteiskunnan kokonaistarpeet huomioon ottaen. Rooli voisi sijoittua viranomaistaholle, kantaverkkoyhtiölle tai erilliselle kriisivalmiuselimelle, mutta vastuut ja toimivaltuudet tulisi määritellä yksiselitteisesti.

Keskeistä on myös ennakkovalmius. Toimintamallit, päätöksentekoprosessit ja vastuut tulisi valmistella ja harjoitella etukäteen. Samalla on tarpeen ratkaista kustannusvastuut: tuleeko varautumiseen ja harjoitteluun liittyvät

kustannukset kattaa valtion varoista, huoltovarmuusjärjestelmän kautta vai osana energia-alan liiketoimintaa. Tämä tulisi kirjata selkeästi muuhun energia- ja varautumislainsäädäntöön.

Tärkeän sähkönkäyttäjän määritelmä

Lainsäädäntöön on tarpeen täsmentää huoltovarmuuden kannalta tärkeän sähkönkäyttäjän määritelmää sekä varmistaa, ettei valmiuslain sääntely ole ristiriidassa sähkömarkkinalain (588/2013) 28 §:n ja sen nojalla annetun valtioneuvoston asetuksen (TEM/2022/211) kanssa. Näissä säädöksissä määritellään sähkönkäyttöpaikkojen kriittisyysluokittelu verkonhaltijoiden häiriö-, sähköpula- ja kriisitilanteissa.

127 §. Sähkön toimituksen keskeyttäminen tai sähkön käytön kieltäminen.

127 § mahdollistaa sähkön toimituksen keskeyttämisen tai sähkön käytön kieltämisen poikkeusoloissa, jotta yhteiskunnan toimivuuden ja puolustusvalmiuden kannalta kriittisten toimintojen sähkönsaanti voidaan turvata. Toimenpiteet perustuvat valtioneuvoston asetukseen ja ne voidaan toteuttaa ajallisesti, alueellisesti tai kiertävinä sähkökatkoina, mutta niitä ei saa kohdistaa välttämättömään sähkönkäyttöön.

Koska sähköverkossa ei ole teknisesti mahdollista estää sähkön käyttöä yksittäisissä kohteissa, pykälän vaikutus perustuu normiohjaukseen: sähkön käyttö kielletään oikeudellisesti ja luvaton käyttö on sanktioitavissa jälkikäteen. Tässä merkityksessä pykälä on toimiva, mikäli sen tavoitteena ei ole tekninen estäminen vaan sähkön luvattoman käytön kieltäminen poikkeusoloissa.

128§ Sähkön kulutuskiintiö ja 129§ Kiintiön ylittämistä seuraavat sähkönjakelun keskeytykset

128 § mahdollistaa poikkeusoloissa sähkön kulutuksen rajoittamisen käyttöpaikkakohtaisilla kuukausikiintiöillä, jotka perustuvat normaaliaikojen kulutukseen ja joiden puitteissa loppukäyttäjä itse priorisoi sähkönkäyttönsä. Kiintiöiden noudattamista valvoo Energiavirasto, ja ylityksistä seuraa 129 §:n mukainen sanktio.

Teknisistä rajoitteista johtuen malli toimii parhaiten normiohjauksena; laajamittaiset jakelun keskeytykset ovat vaikeasti toteutettavia ja voivat aiheuttaa merkittäviä sivuvaikutuksia, minkä vuoksi taloudelliset sanktiot tai joustava toimeenpano olisivat toimivampia.

23 luku – Korvaukset (energia-alan näkökulma)

Valmiuslain korvaussäännökset ovat energia-alan näkökulmasta yleisluonteisia eivätkä riittävästi huomioi poikkeusoloissa annettavien ohjaus- ja käyttömääräysten taloudellisia vaikutuksia. Erityisesti puuttuminen polttoainehankintaan, tuotannon käyttöön sekä voimalaitosten käynnistys- ja alasajoon voi yhdessä hintasääntelyn kanssa heikentää energiayhtiöiden tulonmuodostusta ja maksuvalmiutta merkittävästi.

Valmiuslakiin tulisi sisällyttää nimenomainen säännös, jonka mukaan yhteiskunnan toimintakyvyn kannalta välttämättömän hyödyke- ja palvelutuotannon kustannukset on korvattava tuottajille tosiasiallisesti aiheutuvien

menetyksien osalta konkurssiriskin estämiseksi. Energiateollisuuden valmisteleva pykäläehdotus täsmentäisi sääntelyä tältä osin, ja Paikallisvoima ry tukee ehdotusta.

Oikeusministeriön mietinnössä korvaukset kohdistuvat pääosin viranomaisen hallintaan otetulle omaisuudelle aiheutuneisiin välittömiin esinevahinkoihin, eivätkä ne kata tuotannon rajoittamisesta tai keskeytymisestä aiheutuvia tulomenetyksiä. Tämä raja on ongelmallinen energia-alan toimintaedellytysten ja huoltovarmuuden näkökulmasta.

Yleiset huomiot valmiuslakiin energia-alan näkökulmasta

Valmiuslain tulee tukea energia-alan kriisivalmiuden ylläpitoa siten, että se mahdollistaa kohtuullisen varaosakapasiteetin hankkimisen ja varastoinnin normaalioloissa osana verkkoliiketoimintaa. Kriisivalmius edellyttää ennakkollisia investointeja ja varautumistoimia, joiden toteuttaminen ei ole mahdollista, mikäli sääntely tai valvontamallit eivät tunnista näitä kustannuksia.

Valmiuslaissa tulisi välttää liian yksityiskohtaisia ja teknisiä määräyksiä, kuten yksittäisiin muuntopiireihin tai verkon käyttöön liittyvää täsmällistä sääntelyä. Sääntelyn tulee olla riittävän joustavaa, jotta se soveltuu luonteeltaan erilaisiin ja ennakoimattomiin kriisitilanteisiin. Yksityiskohtaiset tekniset velvoitteet tulisi ensisijaisesti kytkeä normaaliolojen lainsäädäntöön ja sektoreittain sovellettavaan sääntelyyn. Kohteiden fyysiseen suojaamiseen ja kyberturvallisuuteen liittyvät näkökohdat tulisi huomioida nykyistä selkeämmin. Valmiuslain suhde EU:n kyberturvallisuutta koskevaan sääntelyyn, kuten NIS2- ja CER-direktiiveihin, tulisi tehdä läpinäkyväksi ja johdonmukaiseksi.

Poikkeusoloissa tarvittavat verkkokapasiteetin turvaamistoimet, kuten rinnakkaisten verkkojen, verkkoyhteyksien ja erillisten liityntäpaikkojen rakentaminen, on huomioitava jo normaalioloissa. Näihin liittyvien kustannusten tulisi kohdistua aiheuttamisperiaatteen mukaisesti kriittisille sähkönkäyttöpaikoille niiden sähköliittymissä. Samalla on tärkeää, että verkon vahvistamisesta, ohjauslaitteiden uudistamisesta sekä viranomaisvelvoitteiden täyttämiseksi tehtävästä varaosien hankinnasta ja varastoinnista aiheutuvat kustannukset voidaan huomioida Energiaviraston valvontamenetelmissä seuraavalla valvontajaksolla.

Vuoden 2024 alussa voimaan tullut valvontamallin menetelmämuutos ohjaa investointeja entistä tarkemmin, mutta ei täysin tue laajamittaisten kasvuinvestointien toteuttamista. Nykyisistä menetelmistä puuttuvat vielä ennakoivat investoinnit sekä huoltovarmuuden ja resilienssin näkökulmat, mikä tarjoaa kehittämismahdollisuuksia tuleville valvontajaksolle. Jotta sähköverkko säilyttää toimintavarmuutensa myös poikkeustilanteissa, on tärkeää varmistaa riittävä kapasiteetti ja varayhteydet. Tämä korostaa ennakoivan suunnittelun merkitystä koko järjestelmän luotettavuuden vahvistamisessa. Paikallisvoima ry haluaa nostaa esille sen, että vuoden 2026 alussa voimaan tullut sähkömarkkinalain päivitys toi jakeluverkkoyhtiöille vastuun laatia kehittämissuunnitelma myös suurjännitteiselle

jakeluverkolle. Jo pelkästään tämä uusi velvoite edellyttää valvontamallin avaamista, jotta yhtiöillä on aidot mahdollisuudet rahoittaa merkittävästi kasvavia investointeja.

Lopuksi Paikallisvoima ry huomauttaa, että kriittisille sähkönkäyttöpaikoille kohdistuvat korkeammat liittymis- ja verkkopalvelukustannukset voivat heikentää toimijoiden halukkuutta ilmoittautua huoltovarmuuden kannalta kriittisiksi sähkönkäyttöpaikoiksi. Tätä vaikutusta tulisi arvioida kokonaisuutena valmiuslain tavoitteiden näkökulmasta.